

# ARKEOLOGISK ETTERKONTROLL AV DRENERING VED BOLIGHUS

Korsgata 31, Hamarkaupangen, Hamar kommune, Innlandet

Amundsen, Hilde R.







Tittel Arkeologisk etterkontroll av drenering ved bolighus Korsgata 31, Hamarkaupangen, Hamar kommune, Innlandet	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 26/2021	Publiseringsdato 02.03.2021
	Prosjektnummer 1021826	Oppdragstidspunkt 31.8.2020
	Forsidebilde Cf53897_NIKU_08. Oversiktsfoto Korsgata 31 med østre dreneringsgrøft. Mot S-SV.	
Forfatter(e) Amundsen, Hilde R.	Sider 24	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Nora Front Furan
Prosjektmedarbeider(e) Line Hovd (kart), Nora Front Furan (foto etterarbeid)
Kvalitetssikrer Egil Lindhart Bauer

Oppdragsgiver(e) Riksantikvaren
------------------------------------

<p><b>Sammendrag</b></p> <p>I forbindelse med gravearbeider knyttet til dreneringsarbeid i Korsgata 31 gnr.1/bnr.983, Hamarkaupangen, Hamar kommune, Innlandet ble det utført en arkeologisk etterkontroll av arbeidene den 31.08.2020. Tre hovedprofiler langs bolighuset ble gransket og dokumentert, langs hhv. øst-, nord- og vestsiden av huset. Grunnet nyere tids nedgravninger og påførte masser til eldre vann- og avløpssystem samt ledninger var det ingen intakte lag eller lagfølger i profilene til østre og vestre dreneringsgrøft, og følgelig heller ingen arkeologiske funn eller kulturlag eller indikasjoner på slike. I nordre dreneringsgrøft, beskrevet som tre partier, var det lag og lagfølger. I alle tre partier besto det øverste laget (Lag 1) av påførte masser, fulgt av et humuslag/matjordlag (Lag 2) og deretter undergrunn (Lag 3). Lag 2 er høyst sannsynlig gammel markoverflate. I humus/matjordlaget (Lag 2) i om lag midtre del av den nordre hovedprofilen var det funn av tre mulige bryggestein av middelaldersk karakter. Utover dette, ble det ikke gjort funn av kulturlag eller kulturminner innenfor det undersøkte området. De mulige bryggesteinene ble liggende i området og igjenfylling ble utført etter endt arkeologisk undersøkelse. Tiltaket ble dokumentert ved beskrivelser, foto og manuelt innmålt. Med hensyn til bevaringstilstand/-forhold kan det generelt sies at det var dårlig bevaringstilstand og -forhold på stedet, grunnet tørre jordmasser (umettet sone / over grunnvannstand), samt omroting ved nyere inngrep/fyllmasser. Arkeologisk etterkontroll er en forenklet undersøkelse, og ble i dette tilfelle ansett som tilstrekkelig fordi inngrepet dekket et mindre areal. I tillegg var det kjent at det var nyere inngrep i form av nedgravninger til eldre vann- og avløpsanlegg etc. innenfor området som skulle kontrolleres. Funn av tre mulige bryggestein i nordre dreneringsgrøft anses å være for lite og usikkert til at det kan konkluderes med at det representerer sikre eller entydige spor etter et automatisk fredet kulturlag etter middelaldersk virksomhet på stedet. Det kan derimot tenkes at disse mulige bryggesteinene er en indikasjon på at det kan være et kulturlag lenger nord på eiendommen, men uten at dette kan sies for sikkert. Problemstillingene skissert i kap. 4 i rapporten lar seg følgelig ikke besvare med hensyn til spørsmålet om det finnes bevarte levninger i form av kulturlag eller konstruksjoner fra middelalder i området.</p>
--

Emneord Arkeologi – Hamarkaupangen - Middelalder
---

Avdelingsleder

Lise-Marie Bye Johansen

## **Forord**

I forbindelse med gravearbeider knyttet til dreneringsarbeid i Korsgata 31 gnr.1/bnr.983, Hamarkaupangen, Hamar kommune, Innlandet ble det utført en arkeologisk etterkontroll av arbeidene den 31.08.2020. NIKU takker for samarbeidet med alle involverte.

---

## Innholdsfortegnelse

1	Innledning .....	6
2	Tiltakets omfang .....	6
3	Historikk og faglige forhold .....	8
3.1	Nærliggende arkeologiske undersøkelser .....	9
4	Funnpotensial og kulturhistoriske problemstillinger .....	10
5	Gjennomføring og metode .....	11
6	Resultater .....	11
6.1	Østre dreneringsgrøft .....	11
6.2	Nordre dreneringsgrøft .....	13
6.3	Vestre dreneringsgrøft .....	18
7	Sammenfatning og konklusjon .....	20
8	Litteratur .....	20
9	Vedlegg .....	23
9.1	Kart, oversikt og detalj .....	23
9.2	Fotoliste .....	24

## 1 Innledning

En arkeologisk etterkontroll ved NIKU innenfor Korsgata 31, gnr.1/bnr.983, Hamarkaupangen, Hamar kommune, Innlandet i august 2020 omfattet dokumentasjon knyttet til gravearbeider i forbindelse med dreneringsarbeid langs bolighusets øst-, nord- og vestsida.

Tiltakshaver Odd Frydenborg hadde søkt Innlandet fylkeskommune om dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9. juni 1978 (kml) for å utføre gravearbeider i forbindelse med dreneringsarbeid på sin eiendom Korsgata 31, Hamar. Innlandet fylkeskommune anmodet i den forbindelse om faglig tilrådning fra NIKU 03.04.2020. NIKU ga i sin vurdering til fylkeskommunen 17.04.2020 en anbefaling om å gi dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9. juni 1978, § 8, første ledd, med vilkår om arkeologisk etterkontroll av gravearbeidene. I henhold til Forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven § 9, bokstav c, skulle NIKU gjennomføre undersøkelsen.

NIKU utarbeidet prosjektbeskrivelse og budsjett for det arkeologiske arbeidet i forbindelse med tiltaket, datert 29.04.2020.

Riksantikvaren fattet vedtak som gjaldt utgifter til arkeologisk etterkontroll i brev av 05.05.2020. Tiltaket ble vurdert som et mindre, privat tiltak. Utgiftene til undersøkelsene ble derfor dekket av staten, jf. Rundskriv T-02/2007 og kulturminneloven § 10.

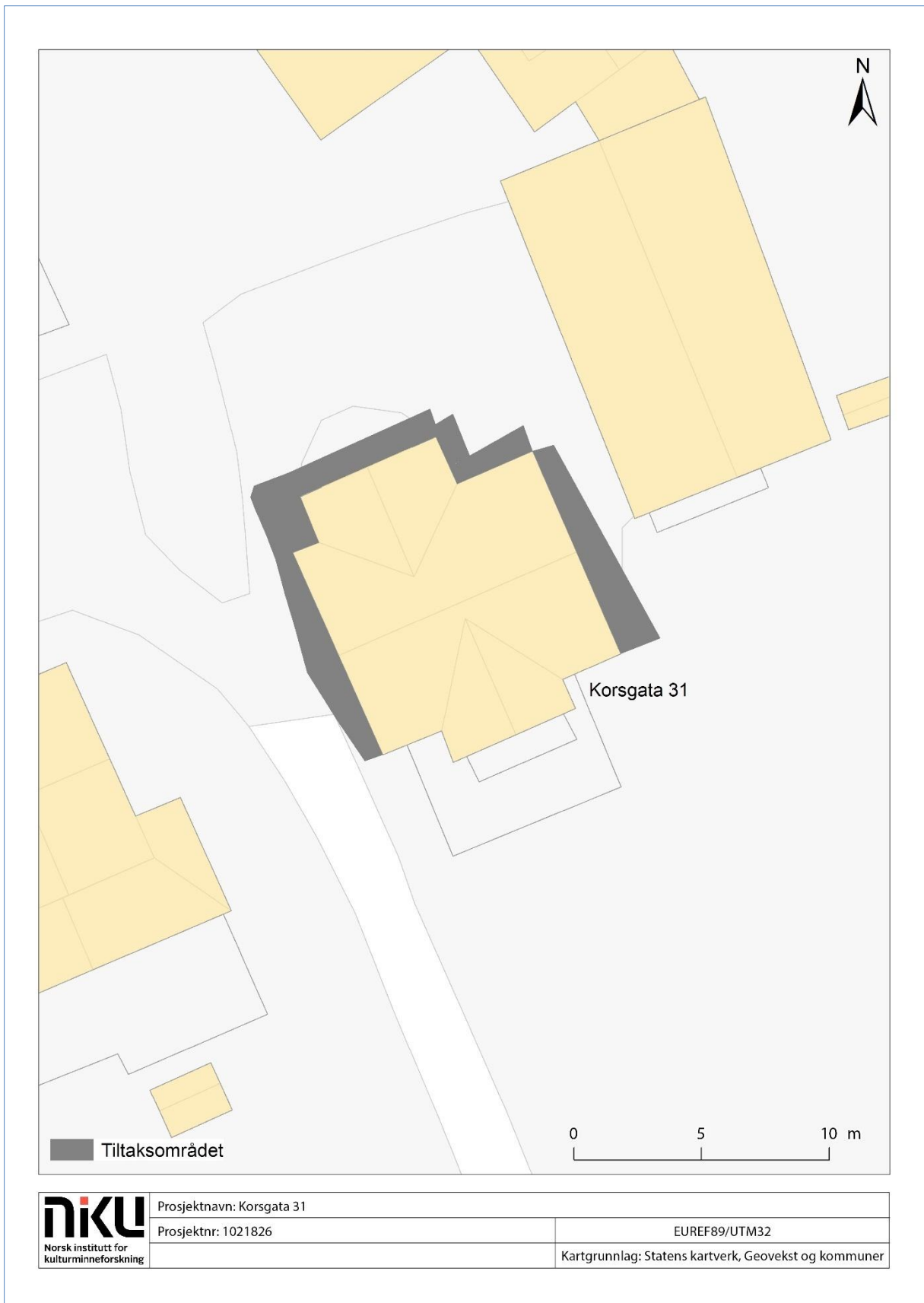
NIKU utførte den arkeologiske etterkontrollen 31.08.2020, i alt en feltdag i august.

## 2 Tiltakets omfang

Tiltaksområdet er sentralt beliggende i villaområdet øst for det geistlige sentrumet i middelalderens Hamar med mellom annet bispeborg, domkirke og klosterbygninger. Korsgata 31 ligger om lag 480 meter nordøst for museumsområdet på Domkirkeodden (målt fra området ved Domkirken og Storhamarlåven). Ruinene etter Korskirken, St. Torfinn, ligger ikke langt vest for Korsgata 31.

Bolighuset i Korsgata 31 ble oppført i 1917, med et lite tilbygg i nord. Tiltakshaver hadde opplyst i søknaden at det både i 1966 og 1990 ble gravd for vann- og avløp på vestsiden av huset, og at dette området trolig var omrotet. I tillegg var det sannsynlig at det var gravd rundt huset på nordsiden i nyere tid, selv om dette ikke kunne sies med sikkerhet.

Dreneringsarbeidene innebar graving av en grøft som var planlagt å bli 1,5–2 m dyp og 2–3 m bred. Det ville dreneres rundt tre sider av huset (mot nord, øst og vest). Gravingen ville sannsynligvis kun berøre tidligere nedgravninger og påførte og omrotete masser, men med tanke på dybden og omfanget av gravearbeidene, samt tidligere funn i nærområdet, var det et potensial for funn av automatisk fredete kulturminner. Dreneringsgrøftene ga grunnlag for den arkeologiske overvåkingen av tiltaket; illustrasjon Figur 1 og oversiktsfoto Figur 2.



Figur 1. Bolighuset Korsgata 31, Hamarkeupangen med dreneringsgrøfter. Kart: Line Hovd, NIKU.





Figur 2. Oversiktsfoto Korsgata 31 med østre dreneringsgrøft. Mot S-SV. Foto Hilde R. Amundsen 2020 (Cf53897\_NIKU\_08).

### 3 Historikk og faglige forhold

Hamarkaupangen med kongsgård etableres på 1000-tallet, trolig i regi av Harald Hardråde. I år 1152–53 ble Hamar bispedømme opprettet. Domkirken stod ferdig rundt år 1200, men det har mest sannsynlig stått en eldre kirke på stedet. Hamarkaupangen ble et viktig kirkelig sentrum fram til Reformasjonen (1537 e.Kr.), da Hamar bispedømme ble en del av Oslo bispedømme.

Skriftlige kilder, i første rekke Hamarkrøniken fra 1500-tallet, kan gi oss innblikk i bosetningen på Hamar. Ifølge Hamarkrøniken var bebyggelsen relativt åpen med mange frukthager. Flere gateløp nevnes, blant annet Biskopstretet som skal ha gått fra sjøen mellom kannikenes område og Olavsklosteret, mellom Bispeborgen og Domkirken, og videre nordover. Klosterstretet skal ha gått parallelt med stranden, sør for Bispeborgen og østover. Det skal ha vært sjøboder og brygger tilknyttet gårdene ved Klosterstretet.

Av større arkeologiske undersøkelser nevnes utgravningen av kirkegården til domkirken i 1991–1992, hvor om lag 1000 individer ble avdekket. Det var også spor etter andre aktiviteter, som smievirksomhet (Koch 1991, E-A. Pedersen 2000, Sellevold 2001). I 1947–1963 ble Bispeborgen utgravd hvor ringmur og flere bygninger fra steinanlegget på 1200-tallet ble avdekket. Supplerende undersøkelser ble foretatt på 1990-tallet. En oversikt over arkeologiske undersøkelser i området ved Bispegården ble utført av NIKU i 2019 (Amundsen, Gabler og Reinfjord 2019, med referanser).

Vår kunnskap om og oversikt over bebyggelsen på Hamarkaupangen er mangelfull, mye fordi mesteparten av området befinner seg i private hager og derfor har vært utsatt for mange ulike tiltak som har perforert eller fjernet kulturlagene. De kulturlagene som er blitt arkeologisk registrert er ofte tynne og med et svært nedbrutt organisk materiale. Erosjon og oversvømmelser fra Mjøsa har også vært negative faktorer i så måte. Det er funnet få rester av bygninger og andre anlegg, men i stedet er det i deler av fornminneområdet påvist en del skjørbrent stein av «bryggesteintypen» etter matlaging og



brygging. På Hamar og Hedmarken dateres bryggestein innenfor sen vikingtid og middelalder (Pilø 2005). Det er samlet inn store mengder løsfunn av metallgjenstander langs stranden og i Mjøsa.

### 3.1 Nærliggende arkeologiske undersøkelser

Det er foretatt flere mindre arkeologiske undersøkelser på Hamarkaupangen de seneste årene. Innenfor Korsgata 31 er det ikke påvist kulturminner, men det er heller ikke utført undersøkelser her tidligere.

Sørvest for eiendommen er det imidlertid foretatt undersøkelser som har avdekket kulturlag. I forbindelse med graving for drenering inntil bolighuset til Korsgata 34 utførte NIKU en arkeologisk undersøkelse av gravearbeidet i 2017. Det ble observert et kulturlag bestående av bryggestein på ca. 40 cm dybde i dreneringsgrøftene. Da det ikke ble funnet noen gjenstander eller annet daterbart materiale kunne ikke bryggesteinslaget eksakt dateres, men det antas å tilhøre den middelalderske bosetningen og kan tilknyttes aktiviteter slik som matlagning, slakting og ølbrygging (Causevic og Furan 2017). Ved arkeologisk overvåking av NIKU i 2019 tilknyttet gravearbeidet for oppføring av ringmur til garasje ved uthuset i østre del av samme eiendom, Korsgata 34, ble det avdekket automatisk fredete kulturminner i form av kulturlag med bryggestein som kan tilsi bosetning og aktiviteter i middelalderen; Figur 3. Innenfor to flater som ble avdekket, lå ikke bryggesteinene in situ, fordi det var en søppelfylling med innhold av omrotet nyere tids materiale som glass, fajanse, rødt tegl, jernbeslag, bølgeblikk, ubrente dyrebein, plast etc. i det samme funnførende laget. Området ved uthuset var blitt brukt som søppelfylling på 1930–40-tallet. Det hadde også stått et grisehus sør for uthuset. Søppelfyllinger og tidligere grisehus tilsa at området var til dels kraftig omrotet i nyere tid. Derimot lå det omrotete kulturlaget med bryggestein trolig fremdeles i det samme området som opprinnelig. I tillegg var det intakte kulturlag i to profiler som ble avdekket, noe som indikerte at det funnførende området hadde en større utstrekning utover det undersøkte arealet på eiendommen (Amundsen 2020a).

I 2010 ble det i forbindelse med graving for renovering av vann- og avløpsledning samt utbedring av drenering ved hovedhuset i Korsgata 36 påvist et middelaldersk kulturlag bestående av kullblandet jord med kokstein, biter av rød teglstein, samt to ubrente dyrebein (Amundsen og Molaug 2010). I forbindelse med oppføring av en garasje i Korsgata 38 ble det utført en arkeologisk undersøkelse av arkeolog i Hedmark fylkeskommune i 2000. I den østlige delen av området var det et stort innhold av bryggestein i massene, men det ble gjort funn av moderne gjenstander i lagene. Bryggesteinslaget ble derfor tolket som moderne, men muligens med omrotete kulturlag innblandet. Både de moderne nedgravningene og to mulige stolpehull hadde bryggestein i fyllmassen. Det ble imidlertid ikke påvist intakte middelalderske kulturlag på tomten (Jens Rytter 2000, kulturminne-id. 45058).

Også sørøst for Korsgata 31, innenfor Hallvardsgate 12, ble det i 2012 foretatt en overvåking av dreneringsarbeid i en kjeller hvor det ble avdekket deler av et sannsynlig middelaldersk kulturlag med innhold av bryggestein og noe kullblandet jord (Amundsen 2012).

Den korte oversikten over viser at det er bevart middelalderske kulturminner på eiendommene både sørvest og sørøst for Korsgata 31. Det er imidlertid ikke påvist kulturminner på de inntilliggende eiendommene, men det er heller ikke foretatt arkeologiske undersøkelser der i nyere tid.



Figur 3. Utsikt fra SV-del av hagen til Korsgata 31 i retning garasjetilbygg i Korsgata 34 med funn middelalderske bryggestein ved NIKU-undersøkelse i 2019. Foto Hilde R. Amundsen 2020 (Cf53897\_NIKU\_11).

#### **4 Funnpotensial og kulturhistoriske problemstillinger**

Tiltaksområdet lå sentralt til innenfor den verdslige delen av Hamarkaupangen, i området øst for Domkirkeodden der det var boligbebyggelse, verksteder og annen virksomhet i middelalderens Hamar.

Det var derfor viktig å undersøke potensialet for funn innenfor Korsgata 31 ved en arkeologisk etterkontroll i forbindelse med gravearbeidene for dreneringen rundt bolighuset. Det planlagte arbeidet ble utført rett inntil huset på eiendommen, noe som i utgangspunktet tilsa at det i hovedsak ville graves i omrotete masser fra den gang huset ble oppført. I både Korsgata 34 og nr. 36 ble det i forbindelse med dreneringsarbeid påvist kulturlag fra middelalderen rett inntil bygningene, jf. avsnitt 3.1. Dette viser at grøfter ført inntil hus vil kunne medføre at også urørte masser utenfor byggegropa kan bli berørt. Det kunne derfor ikke utelukkes at kulturlag kunne påtreffes i kanten av byggegropa i Korsgata 31 som følge av det planlagte gravearbeidet. Ut fra omkringliggende funn og kulturlag ble det ansett som sannsynlig at eventuelle kulturlag kunne inneholde bryggestein og/eller gjenstander/-fragmenter, slik tilfellet er i store deler av Hamarkaupangen. Eventuelle kulturlag eller andre levninger fra middelalder som kunne finnes innenfor tiltaksområdet var svært viktig å dokumentere da dette vil kunne bidra til å øke vår kunnskap om middelalderbyen.

Følgende problemstillinger var aktuelle for undersøkelsen: Kan det påvises kulturlag med bryggestein på eiendommen, slik tilfellet er på flere av de omkringliggende eiendommene? Hvor omfattende er i så fall et slikt bryggesteinslag? Finnes det andre type kulturlag som kan si noe om bruken av stedet i middelalderen?

## 5 Gjennomføring og metode

Den arkeologiske etterkontrollen ble utført av Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) ved arkeolog Hilde Rigmor Amundsen den 31.08.2020. Prosjektleder var Nora Front Furan ved NIKU. Grunneier/tiltakshaver Odd Frydenborg var til stede under deler av undersøkelsen, og bidro med nyttige opplysninger om senere tids virksomhet innenfor tiltaksområdet og på eiendommen ellers.

Dreneringsgrøftene rundt huset var ferdig gravd med gravemaskin uka før den arkeologiske etterkontrollen. Det var ferdigstilt tre grøfter langs husveggene i øst, nord og vest. Feltet var klarert ved feltarbeidets oppstart. Det var sol og oppholdsvær hele dagen. Amundsen er bosatt i nabokommunen Stange, noe som lettet arbeidet mht. kort reisetid til og fra felt.

Det undersøkte området ble dokumentert i form av beskrivelser, foto og innmåling. Hele det aktuelle tiltaksområdet ble undersøkt.

Grunnet korona-situasjonen i 2020 var det ikke anledning til å hente GPS (CPOS) eller metallsøker i NIKU sitt lokale i Oslo. Illustrasjonen Figur 1 og Kart Figur 14 i vedlegg 9.1 er basert på manuell innmåling av dreneringsgrøftene i felt, og er utformet i programmet ArcMap.

Gravearbeidet ble utført i tråd med Innlandet fylkeskommune sitt vedtak.

## 6 Resultater

Det ble ikke påvist automatisk fredete kulturlag fra middelalder innenfor tiltaksområdet. Profilene i dreneringsgrøftene vis-à-vis husets grunnmur ble undersøkt og dokumentert. Tre mulige bryggestein ble påvist i profilen i nordre dreneringsgrøft, nærmere omtalt i avsnitt 6.2. Det undersøkte arealet er i det følgende beskrevet i tre underavsnitt etter de tre dreneringsgrøftene langs hhv. husets øst-, nord- og vestsida.

### 6.1 Østre dreneringsgrøft

Undersøkt areal innenfor østre dreneringsgrøft strakk seg langs hele bolighusets østsida. Husets grunnmur var oppmurt av store naturstein, med partier med rød teglstein innimellom, samt mørtel.

Grøfta var ca. 10 meter lang, ca. 80-90 cm bred i sør og ca. 160 cm bred i nordre del. Dybden var ca. 70-90 cm i søndre del og ca. 130 cm i nordre del; Figur 4.

Massene i profilen besto i hovedsak av skifrig, svært sandholdig og tørr lysegul humus. Trolig er deler av denne massen påført i nyere tid. Det var moderne nedgravninger med innhold av flere gamle dreneringsrør og ledninger i nordre del av grøfta, og her var det også påført pukkstein. Det var ingen intakt lagdeling pga. omrotet masse grunnet de tidligere nedgravningene; Figur 5.

Det ble ikke påvist funn av kulturlag eller indikasjoner på kulturminner i østre dreneringsgrøft.





Figur 4. Oversiktsfoto grøft på østsiden av Korsgata 31. Mot S. Foto Hilde R. Amundsen 2020 (Cf53897\_NIKU\_02).



Figur 5. Nordre del av østre profil i østre grøft med rør, ledninger. Mot S-SØ. Foto Hilde R. Amundsen 2020 (Cf53897\_NIKU\_13).

## 6.2 Nordre dreneringsgrøft

Nordre dreneringsgrøft var anlagt langs husets lille tilbygg, og fulgte følgelig formen på dette. Det var gravd to mindre partier av grøfta i østre del, med hhv. Ø-V-profil og N-S-profil, mens det største partiet av grøfta med Ø-V-profil (heretter benevnt *hovedgrøfta*) strakk seg langs husets nordside. Grøfta beskrives i det følgende i tre deler:

### Parti av nordre dreneringsgrøft i nordøstre del av hovedgrøft (Ø-V-profil):

Et lite parti av nordre dreneringsgrøft var anlagt i nordøstre del av hovedgrøfta, med en Ø-V-profil som ble dokumentert. I dette partiet var det samme type grunnmur som langs husets østvegg, jf. avsnitt 6.1.

Grøfta var ca. 3 meter lang, ca. 70-110 cm bred, bredes i østre del. Dybden var ca. 80-100 cm; Figur 6.

Det var lag og lagfølger i profilen. Øvre parti besto av påført masse (Lag 1). Neste lag (Lag 2) besto av mørkebrun humus/matjord, noe leirholdig og med innhold av enkelte røde teglbiter samt noe mindre naturstein. Høyst sannsynlig var Lag 2 gammel markoverflate. Undergrunnen (Lag 3) besto av kvabb, og det ble gravd noe ned i disse massene.

<b>Lag og lagfølger, beskrevet fra topp til bunn</b>		
<b>Lag nr.</b>	<b>Kategori/beskrivelse</b>	<b>Mål</b>
Lag 1	Påført masse, bestående av pukkstein og lysegul sand	ca. 20-30 cm.
Lag 2	Humuslag/matjordlag, mørkebrunt, noe leirholdig. Innhold av enkelte røde teglbiter. Noe mindre naturstein. Høyt sannsynlig gammel markoverflate	ca. 20-25 cm.
Lag 3	Undergrunn, bestående av lysegul kvabb, leirholdig, noe fuktig	gravd ca. 40-45 cm. ned i massene





Figur 6. Nordre profil i NØ-del av nordre grøft (østre del, Ø-V-profil). Mot V. Foto Hilde R. Amundsen 2020 (Cf53897\_NIKU\_14).

Parti av nordre dreneringsgrøft i nordøstre del av hovedgrøft (N-S-profil):

Et lite parti av nordre dreneringsgrøft lå i nordøstre del av hovedgrøfta, med en N-S-profil som ble dokumentert. Denne delen lå mellom partiet med Ø-V-profil (beskrevet over) og hovedgrøfta (beskrevet under).

Grøfta var ca. 2,5 meter lang og ca. 1 m. bred. Dybden var ca. 1-1,20 m.; Figur 7.

Det var lag og lagfølger i profilen. Øvre parti besto av påført masse (Lag 1). Neste lag (Lag 2) besto av mørkebrun humus/matjord, noe leirholdig og med innhold av enkelte røde teglbiter samt noe mindre naturstein. Høyst sannsynlig var Lag 2 gammel markoverflate. Undergrunnen (Lag 3) besto av kvabb, og det ble gravd noe ned i disse massene.

<b>Lag og lagfølger, beskrevet fra topp til bunn</b>		
<b>Lag nr.</b>	<b>Kategori/beskrivelse</b>	<b>Mål</b>
Lag 1	Påført masse, bestående av pukkstein og lysegul sand	ca. 45-50 cm.
Lag 2	Humuslag/matjordlag, mørkebrunt, noe leirholdig. Innhold av enkelte røde teglbiter. Noe mindre naturstein. Høyst sannsynlig gammel markoverflate	ca. 20 cm.
Lag 3	Undergrunn, bestående av lysegul kvabb, leirholdig, noe fuktig	gravd ca. 30-35 cm. ned i massene



Figur 7. Nordre profil i NØ-del av nordre grøft (vestre del, N-S-profil). Mot Ø-NØ. Foto Hilde R. Amundsen 2020 (Cf53897\_NIKU\_15).

Hovedgrøfta, lengste parti i nordre dreneringsgrøft (Ø-V-profil):

Hovedgrøfta i nordre dreneringsgrøft strakk seg langs nordsiden av tilbygget, med en Ø-V-profil som ble dokumentert. Grøfta lå vis-à-vis husets ytterdør. I dette området var det en nyere type grunnmur enn langs husets øst- og vestsida; Figur 8.

Grøfta var 6 meter lang og ca. 1-1,2 m. bred. Dybde: ca. 90-120 cm., dypest i midtpartiet; Figur 8.

Det var lag og lagfølger i profilen. Øvre parti besto av påført masse (Lag 1). Det var en nedgravd ledning i dette laget; Figur 9. Neste lag (Lag 2) besto av mørkebrun humus/matjord med innhold av enkelte røde teglbiter samt noe mindre naturstein og enkelte røtter. Det var funn av tre små *mulige* bryggstein ca. midt i profilen i laget. Høyst sannsynlig var Lag 2 gammel markoverflate; Figur 10 og 11. Undergrunnen (Lag 3) besto av kvabb, og det ble gravd noe ned i disse massene.

<b>Lag og lagfølger, beskrevet fra topp til bunn</b>		
<b>Lag nr.</b>	<b>Kategori/beskrivelse</b>	<b>Mål</b>
Lag 1	Påført masse bestående av lysegul sand/silt med mye skifrig stein. Enkelte større naturstein innimellom	ca. 50-60 cm.
Lag 2	Humuslag/matjordlag, mørkebrunt. Innhold av enkelte små røde teglbiter. Noe mindre naturstein og enkelte røtter. Høyst sannsynlig gammel markoverflate. Funn av tre mulige bryggstein ca. midt i profilen	ca. 25-30 cm.



Lag 3	Undergrunn, bestående av lysegul kvabb, leirholdig, noe fuktig. Noe større naturstein	gravd ca. 10-45 cm. ned i massene, grunnest i.....
-------	---	--

Det ble ikke påvist funn av kulturlag eller indikasjoner på kulturminner i de tre partiene av nordre dreneringsgrøft. De tre *mulige* bryggsteinene i midtre del av profilen i hovedgrøfta kan indikere middelaldersk virksomhet, men dette å anse som usikkert, jf. kapittel 7.



Figur 8. Oversiktsfoto grøft på nordsiden av Korsgata 31. Mot S-SØ. Foto Hilde R. Amundsen 2020 (Cf53897\_NIKU\_01).



Figur 9. Nordre profil, hovedprofilen nordre grøft, østre del, med nedgravd ledning i Lag 1. Mot V-NV. Foto Hilde R. Amundsen 2020 (Cf53897\_NIKU\_16).



Figur 10. Nordre profil, hovedprofilen nordre grøft, vestre del. Gammel markoverflate (Lag 2) er det mørke humus/matjordlaget. Mot N. Foto Hilde R. Amundsen 2020 (Cf53897\_NIKU\_18).





Figur 11. Detalj humuslag/matjordlag: gammel markoverflate (Lag 2). Vestre del av nordre profil, hovedprofilen nordre grøft. Foto Hilde R. Amundsen 2020 (Cf53897\_NIKU\_19).

### 6.3 Vestre dreneringsgrøft

Undersøkt areal innenfor vestre dreneringsgrøft strakk seg langs hele bolighusets vestside. Gravemaskinen hadde gravd et «avrundet hjørne» i overgangen mellom vestre ende av nordre grøft og nordre ende av vestre grøft, se Figur 1. Grunnmuren langs husets vestre del var av tilsvarende type som langs husets østre del, jf. avsnitt 6.1.

Grøfta var ca. 12 meter lang, ca. 70-140 cm. bred, bredest i midtpartiet. Dybden var ca. 90-120 cm., dypest fra midtpartiet til grøftas søndre ende; Figur 12.

I denne vestre grøfta var det kun påførte og omrotete masser grunnet et eldre VA-anlegg fra 1990, som ifølge tiltakshaver var gravd langs et lengre parti også sør for huset. Massene besto av lysegul, sandholdig humus med innhold av pukkestein og noe større naturstein. Trolig er deler av denne massen påført i nyere tid. I søndre del av grøfta var det en nedgravning med et gammelt drenerør av sement samt to mindre rør i svart hardplast. Et tykt, svart plastrør var anlagt vertikalt. Det var i tillegg et mindre svart rør helt i sørenden av grøfta. Det var ingen intakt lagdeling pga. omrotet masse grunnet de tidligere nedgravningene; Figur 13.

Det ble ikke påvist funn av kulturlag eller indikasjoner på kulturminner i vestre dreneringsgrøft.





Figur 12. Detalj av grøft vestsiden av Korsgata 31, VA-rør fra 1990 mot husvegg. Mot S-SØ. Foto Hilde R. Amundsen 2020 (Cf53897\_NIKU\_04).



Figur 13. Vestre profil i vestre grøft, midtre og søndre del med gammelt rør. Mot S. Foto Hilde R. Amundsen 2020 (Cf53897\_NIKU\_21).

## 7 Sammenfatning og konklusjon

Det ble utført arkeologisk etterkontroll av tre dreneringsgrøfter langs bolighuset i Korsgata 31, langs hhv. øst-, nord- og vestsiden av huset. Tre hovedprofiler ble gransket og dokumentert. Grunnet nyere tids nedgravninger og påførte masser til eldre vann- og avløpssystem samt ledninger var det ingen intakte lag eller lagfølger i profilene til østre og vestre dreneringsgrøft, og følgelig heller ingen arkeologiske funn eller kulturlag eller indikasjoner på slike.

I nordre dreneringsgrøft, som her er beskrevet som tre partier, var det lag og lagfølger. I alle tre partier besto det øverste laget (Lag 1) av påførte masser, fulgt av et humuslag/matjordlag (Lag 2) og deretter undergrunn (Lag 3). Lag 2 er høyst sannsynlig gammel markoverflate. Det er vanskelig å anslå tidspunktet for når massene over markoverflaten ble påført (Lag 1). Det kan ha skjedd allerede ved bygging av bolighuset som er fra 1917, eller ved den senere oppføringen av tilbygget, evt. også på et senere tidspunkt. I humus/matjordlaget (Lag 2) i om lag midtre del av den nordre hovedprofilen var det funn av tre *mulige* bryggestein av middelaldersk karakter. Utover dette, ble det ikke gjort funn av kulturlag eller kulturminner innenfor det undersøkte området.

De mulige bryggesteinene ble liggende i området, og igjenfylling ble utført etter endt arkeologisk undersøkelse. Tiltaket ble dokumentert ved beskrivelser, foto og manuelt innmålt.

Med hensyn til bevaringstilstand/-forhold kan det generelt sies at det var dårlig bevaringstilstand og -forhold på stedet, grunnet tørre jordmasser (umettet sone / over grunnvannstand), samt omroting ved nyere inngrep/fyllmasser.

Arkeologisk etterkontroll er en forenklet undersøkelse, og ble i dette tilfelle ansett som tilstrekkelig fordi inngrepet dekket et mindre areal innenfor en eksisterende byggegrop. I tillegg var det kjent at det var nyere inngrep i form av nedgravninger til eldre vann- og avløpsanlegg etc. innenfor området som skulle kontrolleres.

Funn av tre *mulige* bryggestein i nordre dreneringsgrøft, som beskrevet over, anses å være for lite og usikkert til at det kan konkluderes med at det representerer sikre eller entydige spor etter et automatisk fredet kulturlag etter middelaldersk virksomhet på stedet. Det kan derimot tenkes at disse mulige bryggesteinene er en indikasjon på at det kan være et kulturlag lenger nord på eiendommen, men uten at dette kan sies for sikkert.

Problemstillingene skissert i kap. 4 lar seg følgelig ikke besvare med hensyn til spørsmålet om det finnes bevarte levninger i form av kulturlag eller konstruksjoner fra middelalder i området.

## 8 Litteratur

Amundsen, H.R. 2020a. *Arkeologisk overvåkning. Graving for ringmur til garasje. Korsgata 34, Hamarkaupangen, Hamar, Hedmark/Innlandet*. NIKU Oppdragsrapport 69/2020. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. 2020b. *Arkeologisk overvåkning. Oppføring av anneks med svømmebasseng, Bispegata 33, Hamarkaupangen, Hamar, Hedmark/Innlandet*. NIKU Oppdragsrapport 67/2020. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. 2020c. *Arkeologisk overvåkning jordvarmelanlegg. Storhamarlåven, Domkirkeodden, Hamarkaupangen, Hamar, Hedmark/Innlandet*. NIKU Oppdragsrapport 64/2020. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. 2020d. *Arkeologisk overvåking for nytt VA-anlegg. Olav Myntmesters gate 60 og Bispegata 35, Hamarkaupangen, Hamar, Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 51/2020. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.



Amundsen, H.R. 2020e. *Arkeologisk overvåking, graving for nye gjerder. Storhamargata 124 og 122, Hamarkaupangen, Hamar kommune, Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 11/2020. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R., Gabler, M. og Rein fjord, K. 2019. *Kunnskapsstatus for området ved Bispeborgen. Hamarkaupangen, Hamar kommune, Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 6/2019. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. og Furan, N.F. 2018a. *Arkeologisk overvåking/undersøkelse. Storhamargata 124, Hamarkaupangen, Hamar kommune, Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 56/2018. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. og Furan, N.F. 2018b. *Olav Myntmesters gate 38, Hamarkaupangen, Hamar kommune, Hedmark. Arkeologisk overvåking av gravearbeider i forbindelse med riving av bolig og oppgradering av tomt*. NIKU Oppdragsrapport 90/2018. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. og Furan, N.F. 2018c. *Strandvegen 105, Hamarkaupangen, Hamar kommune, Hedmark. Arkeologisk overvåking i forbindelse med riving av bolig og oppgradering av tomt*. NIKU Oppdragsrapport 89/2018. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. og Hafsal, N.A. 2016. *Arkeologisk undersøkelse/overvåking. Bispegata 35, gnr. 1/bnr. 1222, Hamarkaupangen, Hamar kommune, Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 113/2016. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. 2013. *Arkeologisk overvåking graving for garasje og gårds plass. Storhamargt. 116/gnr.1/bnr. 1167, Hamarkaupangen, Hamar kommune, Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 79/2013. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. 2012. *Arkeologisk overvåking/etterkontroll. Drenering av kjeller, Hallvardsgt. 12, gnr.1/bnr.1238, Hamarkaupangen, Hamar kommune, Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 115/2012. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. 2011. *Arkeologisk overvåking/etterkontroll ved graving for bygging av enebolig Olav Myntmestersgt. 64, gnr.1/bnr.2187, Hamarkaupangen, Hamar k., Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 268/2011. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Amundsen, H.R. og Molaug, P. 2010. *Arkeologisk overvåking ved graving for renovering vann- og avløpsledning og utbedring drenering av hovedhus Korsgata 36 gnr.1/bnr.1043, Hamarkaupangen, Hamar k., Hedmark*. NIKU Oppdragsrapport 181/2010. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Askeladden, nasjonal kulturminnedatabase: [www.http://askeladden.ra.no](http://askeladden.ra.no)

Brendalsmo, J. 2007. *Bispegata 41 Hamar. Arkeologisk overvåking. Rapport Arkeologiske utgravninger Hamar*. NIKU Oppdragsrapport 69/2020.

Brendalsmo, J. 2006. *Torfinnsgate 13. Arkeologisk overvåking. Rapport Arkeologiske utgravninger Hamar*.

Brendalsmo, J. og T. Wiberg. 2006. *Olav Myntmesters gate 54–64 Hamar. Arkeologisk overvåking 2006. Rapport Arkeologiske utgravninger Hamar*.

Causevic, J. og N. F. Furan 2017. *Korsgata 34. Arkeologisk undersøkelse i forbindelse med drenering på Korsgata 34, Hamar*. NIKU Oppdragsrapport 51/2017. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Furan, N.F. 2017. *Hallvards gate 42B. Arkeologisk undersøkelse i forbindelse med oppføring av enebolig på Hamarkaupangen*. NIKU Oppdragsrapport 114/2017. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Furan, N.F. og H.R. Amundsen. 2017. *Hamarkaupangen. Arkeologisk overvåking i forbindelse med legging av ny pumpeledning*. NIKU Oppdragsrapport 123/2017. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Johannesen, L. og J-E.G. Eriksson 2015. *Faglig program for middelalderarkeologi. Byer, sakrale steder, befestninger og borger*. Riksantikvaren.

Johansen, L-M. Bye 2011a. *Storhamargaten 116, Hamarkaupangen, Hamar. Arkeologisk overvåking og etterundersøkelse av gravearbeider i forbindelse med utbedring av enebolig*. NIKU Oppdragsrapport 291/2011. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Johansen, L-M. Bye 2011b. *Storhamargaten 114B. Hamarkaupangen, Hamar. Arkeologisk overvåking av gravearbeider i forbindelse med utbygging av enebolig*. NIKU Oppdragsrapport 115/2011. Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.

Koch, H.D. 1991. Resultater fra de arkeologiske utgravningene på kirkegården omkring domkirkeruinene på Hamar 1991. Fra *Kaupang og Bygd*, 1991: 15–20. Årbok for Hedmarksmuseet og Domkirkeodden, Hamar.

Pilø, L. 2005. *Bosted - urgård - enkeltgård. En analyse av premissene i den norske bosetningshistoriske forskningstradisjon på bakgrunn av bebyggelsesarkeologisk feltarbeid på Hedemarken*. Avhandling for dr.art.graden ved Universitetet i Oslo. Oslo Archaeological Series Vol.3, University of Oslo.

Pedersen, E-A. 2000. Tusen års historie i kirkegårdens dyp: fra utgravningene ved Hamar Domkirkeruin 1988–1992. *Universitetets Oldsaksamlings Årbok*: 177–204. Oslo.

Pedersen, R. 1968. *Rapport – Graving på Kringkastingstomta, Hamar, høsten 1968*. Upublisert rapport, Hedmarksmuseets arkiv, Hamar.

Rytter, J. 2000. *Arkeologisk rapport, Korsgata 38, Hamarkaupangen, Hamar (kulturminne-id. 45058)*. Topografisk arkiv, Hedmark fylkeskommune, Hamar/Kulturhistorisk museum, Oslo.

Sellevoid. B.J. 2001. *From death to life in medieval Hamar: skeletons and graves as historical source material*. Acta Humanoria 109, University of Oslo.

Sæther, T. 2011. *Rapport fra Arkeologiske undersøkelser på Kringkastingsjordet, Hamarkaupangen, Hamar 2011*. Hedmarksmuseet/Hedmark fylkeskommune, Hamar.

Rapport til:

Odd Frydenborg, Korsgata 31, 2315 Hamar

Riksantikvaren, Postboks 1483 Vika, 0116 Oslo

Kulturhistorisk museum, Postboks 6762 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Innlandet fylkeskommune, kulturarv, Postboks 4404 Bedriftssenteret, 2325 Hamar

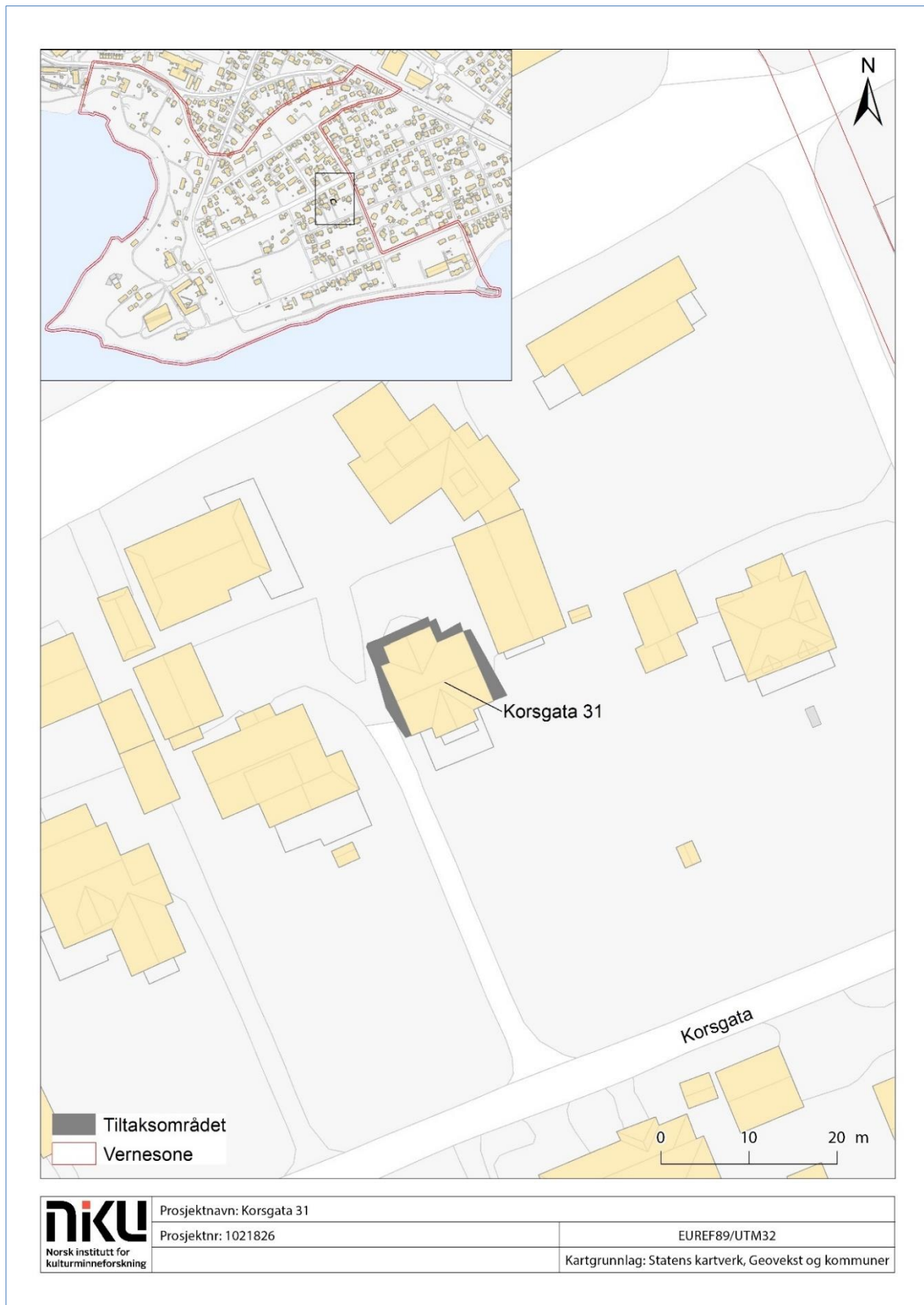
Anno - Museene i Hedmark, avdeling Domkirkeodden, Postboks 117, 2401 Elverum

NIKU Arkiv



## 9 Vedlegg

### 9.1 Kart, oversikt og detalj



Figur 14. Oversiktskart og kart med markering av undersøkelsesområdet Korsgata 31, beliggenhet innenfor Hamarkaupangen. Kart: Line Hovd; NIKU.

## 9.2 Fotoliste

Filnavn	Opptaks- dato	Motiv	Sett mot	Fotograf
Cf53897_NIKU_0001.JPG	31.08.2020	Oversiktsfoto grøft på nordsiden av Korsgata 31	S-SØ	HRH
Cf53897_NIKU_0002.JPG	31.08.2020	Oversiktsfoto grøft på østsiden av Korsgata 31	S	HRH
Cf53897_NIKU_0003.JPG	31.08.2020	Oversikt grøft på vestsiden av Korsgata 31	S	HRH
Cf53897_NIKU_0004.JPG	31.08.2020	Detalj av grøft vestsiden av Korsgata 31, VA-rør fra 1990 mot husvegg	S-SØ	HRH
Cf53897_NIKU_0005.JPG	31.08.2020	Detalj nordsiden	Ø-NØ	HRH
Cf53897_NIKU_0006.JPG	31.08.2020	Detalj østsiden av Korsgata 31, støpt sementsåle over fast fjell	S	HRH
Cf53897_NIKU_0007.JPG	31.08.2020	Arkeolog i felt med el-sykkel	S-SØ	HRH
Cf53897_NIKU_0008.JPG	31.08.2020	Oversiktsfoto Korsgata 31 med østre grøft	S-SV	HRH
Cf53897_NIKU_0009.JPG	31.08.2020	Oversiktsfoto	NV	HRH
Cf53897_NIKU_0010.JPG	31.08.2020	Oversiktsfoto Korsgata 31 med vestre grøft	NØ	HRH
Cf53897_NIKU_0011.JPG	31.08.2020	Utsikt fra SV-del av hagen til Korsgata 31 i retning garasjetilbygg i Korsgata 34 med funn middelalderse bryggstein ved NIKU-undersøkelse i 2019		HRH
Cf53897_NIKU_0012.JPG	31.08.2020	Søndre del av østre profil i østre grøft	S	HRH
Cf53897_NIKU_0013.JPG	31.08.2020	Nordre del av østre profil i østre grøft med rør, ledninger	S-SØ	HRH
Cf53897_NIKU_0014.JPG	31.08.2020	Nordre profil i NØ-del av nordre grøft (østre del, Ø-V-profil)	V	HRH
Cf53897_NIKU_0015.JPG	31.08.2020	Nordre profil i NØ-del av nordre grøft (vestre del, N-S-profil).	Ø-NØ	HRH
Cf53897_NIKU_0016.JPG	31.08.2020	Nordre profil, hovedprofilen nordre grøft, østre del	V-NV	HRH
Cf53897_NIKU_0017.JPG	31.08.2020	Nordre profil, hovedprofilen nordre grøft, midtre og vestre del	SV	HRH
Cf53897_NIKU_0018.JPG	31.08.2020	Nordre profil, hovedprofilen nordre grøft, vestre del	N	HRH
Cf53897_NIKU_0019.JPG	31.08.2020	Detalj humuslag/gammel markoverflate (Lag 2) i vestre del av nordre profil, hovedprofilen nordre grøft		HRH
Cf53897_NIKU_0020.JPG	31.08.2020	Detalj humuslag/gammel markoverflate (Lag 2) i nordre del av nordre profil, hovedprofilen nordre grøft fram til NV-hjørnet av Korsgata 31		HRH
Cf53897_NIKU_0021.JPG	31.08.2020	Vestre profil i vestre grøft, midtre og søndre del med gammelt rør.	S	HRH
Cf53897_NIKU_0022.JPG	31.08.2020	Vestre profil i vestre grøft, søndre del med gammelt rør.	S-SØ	HRH

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

[www.niku.no](http://www.niku.no)

## NIKU Oppdragsrapport 26/2021

**NIKU hovedkontor**  
Storgata 2  
Postboks 736  
Sentrum  
0105 OSLO  
Telefon: 23 35 50 00

**NIKU Tønsberg**  
Farmannsveien 30  
3111 TØNSBERG  
Telefon: 23 35 50 00

**NIKU Bergen**  
Dreggsallmenningen 3  
Postboks 4112  
Sandviken  
5835 BERGEN  
Telefon: 23 35 50 00

**NIKU Trondheim**  
Kjøpmannsgata 1b  
7013 TRONDHEIM  
Telefon: 23 35 50 00

**NIKU Tromsø**  
Framsenteret  
Hjalmar Johansens  
gt. 14  
9296 TROMSØ  
Telefon: 77 75 04 00